

Literatūra • menas • mokslas

DRAUGAS — šeštadienis priedas

1999 m. liepos 17 d.

Nr. 138 (29)

Saturday supplement July 17, 1999

No. 138 (29)

Aštuntoji Į Laisvę fondo studijų savaitė

I

Į Laisvę fondas lietuviškai kultūrai ugdyti buvo įsteigtas Čikagoje 1960 metais, kaip nepelnomo organizacija, skatinusi organizuoti ir leisti studijas bei veikalus, kurių nebuvo galima išleisti Lietuvoje dėl okupacijos sąlygų. Apie fondą susitelkę žmonės suprato, kad Lietuvos okupacija bus ilga, kuriai pašalinti greičiausia neuzteks vienos kartos žmonių gyvenimo. Todėl siekė ilgalaikių tikslų: ugdyti sąmoningą, demokratines tradicijas, krikščioniškąsias ir tautines vertybes branginančio, Lietuvos valstybingumui ištikimo piliečio dvasią.

Vienas Į Laisvę fondo lietuviškai kultūrai ugdyti autoritetų prof. Juozas Brazaitis kadaise taip formulavo šiuos uždavinius: „Esame išaugę krikščioniškųjų principų, tapusių visuotiniu Vakarų dvasios lobiu, atmosferoje. Krikščioniškoji moralė mums yra nepaneigiama norma, kurios privalo paisyti visas žmoniškasis veikimas, taigi ir politinis. (...) tebesame liudytojai, kaip demokratijos priešingybė totalizmas pasaulyje ir mūsų tėvynėje žmogų lauzo ir naikina vardan melagingų idealų. Užtat juo labiau stiprėja mintyje daryti visa, kad žmogui, asmeniui, būtų gražintas respektas ir pripažinta jo reikšmė valstybės gyvenime. Šitas mūmuse pačiuose subrėdęs siekimas brandintas kaip visuotinis būsimosios Lietuvos siekimas: pagerbti asmens laisvę ir sudaryti galimybę jo laisvai kurybai, kuria jis prisidėtų prie tautos gyvenimo pažangos.“

Į Laisvę fondas išėivijoje išleido per 30 svarbių veikalų, dalis kurių pakartotinai buvo išleista Lietuvoje nepriklausomybę atgavus. Tarp jų — Juozo Girmiaus filosofijos veikalai *Žmogus be Dievo, Tauta ir tautinė ištikimybė, Idealai ir laikas*, Kazio Bradano sudaryta ir suredaguota knyga *Lietuvių literatūra svetur 1944-1967*, Juozo Brazaičio *Vienų vieni*, Juozo Lukšos-Daumančio *Partizanai už geležines uždangos*, Juozo Keliuocio *Dan-*

gus nusidažo raudonai, Vytauto Macernio *Poezija* ir daugelis kitų.

1990 metais Lietuvoje buvo įkurtas šio fondo Lietuvos filialas, jau išleides keliolika knygų bei surengęs aštuonias savaites, kurios vyko Vilniuje ir Nidoje (1992), Birštone (1993), Mastaičiuose (1994), Kaune (1995), Jurbarko (1997), Druskininkuose (1998). Aštuntoji studijų savaitė praėjusį sekmadienį pasibaigė Anykščiuose.

Pasak Į Laisvę fondo Lietuvos filialo tarybos pirmininko advokato Jono Kairevičiaus, fondas siekia populiarinti, supažindinti plačiąja visuomenę su pilnutinės demokratijos idėjomis, pasiūlyti pagalvoti apie jas ir susieti su konkrečiu nepriklausomos Lietuvos gyvenimu. Nors fondas keičia ir svarsto klausimus, kuriais domisi ir politinės partijos, tačiau ši organizacija nėra politinės partijos užuomazga. „Pilnutinės demokratijos idėja yra visuotinė. Ją išsamiškai išsamiškai, kaip politikos, taikymas gyvenime yra artimai susijęs su žmonių politine kultūra, kuri mums akivaizdžiai reikia kelti“, sakė Jonas Kairevičius. „Šitie dalykai yra svarbūs ne vien sostiškai, ne vien didiesiems Lietuvos miestams, bet ir visai Lietuvai. Todėl dabar mūsų veiklos kryptis — iš centrų į periferiją.“ — kalbėjo Į Laisvę fondo Lietuvos filialo vadovas.

Aštuntąją studijų savaitę, kurios tema buvo „Bendruomenė Lietuvoje: istorinė patirtis ir perspektyvos“, prasidėjusią birželio 23 d., pasveikino Lietuvos Respublikos prezidentas Valdas Adamkus. Savo laiške studijų savaitės dalyviams prezidentas rašė: „Nuoširdžiai ir pagarbiai sveikinu fondo Į Laisvę surengtą studijų savaitę, skirtą Lietuvos bendruomenės patirtį ir perspektyvoms aptarti. Gilias ir vertingas tradicijas tęsianti fondo veikla, skirta lietuviškajai kultūrai ugdyti, jau beveik keturias dešimtis metų ieško atsakymų į klausimus, kylančius besidomintiems mūsų istorija, politika, kultūra, visuomeniniais procesais. Per savo gyvavimo metus Jūsų bendruomenė plėtojo lietuviškąją mintį išėivijoje, žodžiais ir darbais įsijungė į Lietuvos laisvės bylą. Džiugu, kad atkūrus nepriklausomybę fondo Į Laisvę telkiami bendraminčiai rado savąją veiklos sritį ir šiandien Jūsų diegiamos idėjos yra vertinga Lietuvos demokratėjimo dalis, svarbi nuomonių įvairovės prielaida. Esu tikras, kad tautinių vertybių puoselėjimas bei Jūsų pastangos ieškoti modernių formų toms vertybėms skleistis ir ateityje duos gražių rezultatų, padės mūsų visuomenei tobulėti. Linkiu Jūsų fondui, visiems jo nariams ir bendraminčiams geriausios kloties. Telydi studijų savaitę tarpusavio supratimas, bendros veiklos visų mūsų labai pajauta ir gyva mintis.“

Sio fondo Lietuvos filialo valdybos pirmininkas Benius Mazeika džiaugėsi, kad Anykščiuose susilaukta pritarimo ir visokeriopos pagalbos iš savivaldybės. „Anyščių rajono meras Saulius Nefas ir savivaldybė ne tik nuoširdžiai mums padėjo organizuojant šį renginį, bet ir pats meras su įdomia bei vertinga paskaita apie bendruomeniškumo suvokimą Lietuvoje įsijungė į studijų savaitės programą“, — sakė B. Mazeika.

Linkiu Jūsų fondui, visiems jo nariams ir bendraminčiams geriausios kloties. Telydi studijų savaitę tarpusavio supratimas, bendros veiklos visų mūsų labai pajauta ir gyva mintis.“

Sio fondo Lietuvos filialo valdybos pirmininkas Benius Mazeika džiaugėsi, kad Anykščiuose susilaukta pritarimo ir visokeriopos pagalbos iš savivaldybės. „Anyščių rajono meras Saulius Nefas ir savivaldybė ne tik nuoširdžiai mums padėjo organizuojant šį renginį, bet ir pats meras su įdomia bei vertinga paskaita apie bendruomeniškumo suvokimą Lietuvoje įsijungė į studijų savaitės programą“, — sakė B. Mazeika.

Sio fondo Lietuvos filialo valdybos pirmininkas Benius Mazeika džiaugėsi, kad Anykščiuose susilaukta pritarimo ir visokeriopos pagalbos iš savivaldybės. „Anyščių rajono meras Saulius Nefas ir savivaldybė ne tik nuoširdžiai mums padėjo organizuojant šį renginį, bet ir pats meras su įdomia bei vertinga paskaita apie bendruomeniškumo suvokimą Lietuvoje įsijungė į studijų savaitės programą“, — sakė B. Mazeika.

Anykščiu meras Saulius Nefas.

Savo atsilankymu ir kalba studijų savaitės dalyviams renginį pagerbė Seimo pirmininkas Vytautas Landsbergis. Paskaitas skaitė nepaprastai ir įgaliojantis ambasadorius Venezueloje Vytautas A. Dambrava, filosofai prof. Romualdas Grigas iš Vilniaus ir prof.

Kęstutis Skrupskelis iš Pietų Karolinos, „Laisvosios Europos“ radijo žurnalistas Valentinas Mitė iš Vilniaus, istorikė Nijolė Gaškaite iš Šiaulių, fondo pirmininkas Kazys Ambrozaitis iš Čikagos. Įvyko simpoziumas „Žiniasklaida ir jaunimo vertybės“, buvo pristatyta prof. Adolfo Damušio knyga anglų kalba *Lietuva prieš sovietų ir nacių agresiją*. Meninėje studijų savaitės programos dalyje dalyvavo poetas Bernardas Brazdžionis ir Anykščiu Šv. Mato bažnyčios jaunimo choras. Studijų savaitės dalyviai turėjo progos nuvykti prie Vorutos piliakalnio, aplankyti A. Baranausko kėlėle, lankytis Troškūnų bendruomenėje, susitikti su vietos žmonėmis, apžiūrėti vienuolyną, šv. Trejybės bažnyčią, paminklą Algimanto apygardos partizanams, vykti į Niūronis, susipažinti su Arklio muziejum, pamatyti klotimo teatro spektaklį, vakaroti aukštaitiškoje sodyboje. Studijų savaitė buvo turininga pareiktų minčių ir apsti patirtų išpūdiu. Bet plačiau apie tai — kituose rašiniuose.

Vidmantas Valiušaitis

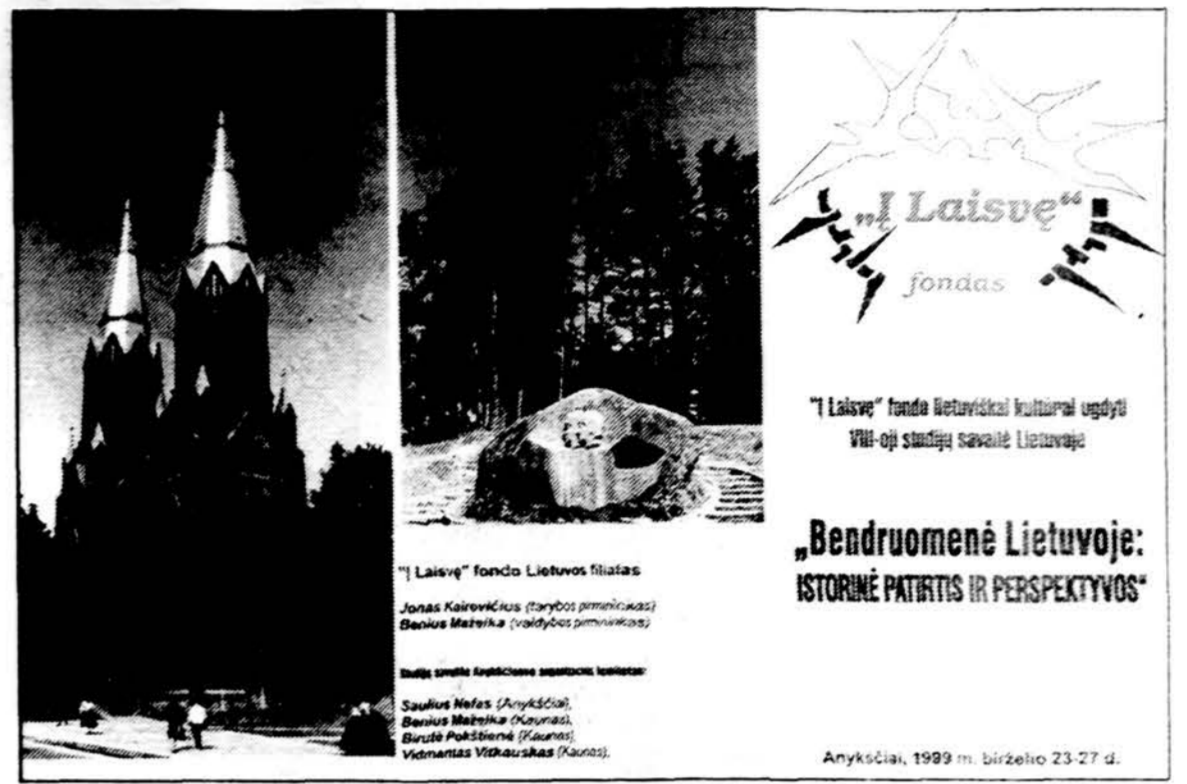
II

Anykščiuose tęsiasi fondo Į Laisvę aštuntoji studijų savaitė, skirta bendruomenei Lietuvoje, jos istorinei patirtčiai ir perspektyvoms.

Į Laisvę fondas lietuviškai kultūrai ugdyti įkurtas Jungtinėse Valstijose 1961 metais. 1990 metais fondas įregistruotas Lietuvos Teisingumo ministerijoje. Fondas leidžia knygas, tačiau svarbiausias renginys — metinė studijų savaitė, šiais metais vykstanti Anykščiuose.

Studijų savaitę pradėjo fondo pirmininkas Kazys Ambrozaitis pranešimu „Birželio sukilimo istorinis palikimas“. Pranešėjas pabrėžė 1941 m. sukilimo reikšmę ir apgailėtavo, jog Laikinoji vyriausybė, kol kas tinkamai neįvertinta, o jos darbas įstatymų pilnai nepripažintas. Kazys Ambrozaitis pabrėžė, jog birželio 23 nepriklausomybė buvo paskelbta organizuoto masinio sukilimo būdu.

Istorikas Kęstutis Skrupskelis pranešime „Kriūnė istorija ir 41 metų sukilimas“ pabrėžė atsakyti į klausimą, kiek pagrįsti Laikinajai vyriausybei metami kaltinimai simpatijomis fašizmui. Jis pabrėžė, jog naujai lietuvių krikščioniškos inteligentijos daliai, organizavusiai sukilimą ir formavusiai vyriausybei, buvo svetimas fašizmas. Tai rodo šių intelektualų pažiūros, išlikę prieškariniuose leidiniuose. Intelektualai katalikai iki karo didžiausia grėsme Lietuvai laikė fašistinę Vokietiją bei tautinę vokiečių mažumą Lietuvoje, tačiau jokiū būdu ne lenkų ar žydus. „Nėra jokių duomenų apie jaunųjų katalikų nusiteikimą tarybinės okupacijos metais, tačiau ar tikėtina, kad iki okupacijos būvę nuotaiškos galėjo radikaliai pasikeisti?“ — klausė Kęstutis Skrupskelis. Istorikas mano, jog radikaliai galėjo pasikeisti tik kai kurių intelektualų nuostatos. Istorikas, tačiau, savo pranešime nesako griežtai „taip“ ar „ne“, jis tik

Į Laisvę fondo VIII studijų savaitės Anykščiuose programos lankstinuko viršus.

Dalis Į Laisvę fondo studijų savaitės dalyvių prie vysk. Antano Baranausko paminklo Anykščiuose. Nuotr. A. Ambrozaitis

atkreipia dėmesį, kad Laikinios vyriausybės veiklos laikotarpis turi būti istorikų rimtai tiriamas, norint su oponentais diskutuoti moksliniame, o ne emocijų lygmenyje.

Profesorius Grigas savo pranešimą skyrė bendruomeniškumo Lietuvoje problemoms. Jis atkreipė dėmesį į Lietuvos valstybės subiuokratėjimą bei nereikalingą centralizaciją. „Tauta supriešinama su valstybe, su pacia valstybingumo idėja“, — sakė profesorius. Atsvara profeso-

rius mato bendruomeniškumo susiformavimą. Tačiau tai sunkiai įmanoma Lietuvoje, kuria kalbėtojas pavadino „monologu“ arba individualistų bei egoistų tauta.

Daugumą diskusijose kalbėjusių dabartinę žiniasklaidą netenkina. Jai prikišamas bulvarškumas, paviršutiniškumas ir tik tamsių gyvenimo pusių akcentavimas.

Vidmantas Valiušaitis iš Kauno tvirtino, jog „jau devinti nepriklausomybės metai, o mes gyvenam vertybine pras-

me dykvietėje, kuri nepraturtėjo naujais vardais. Per devynerius metus neatirado nei vienas naujas leidinys“. Anot kalbėtojo, naujų įtakingų bei kitokių laikraščių nei dabar neatiranda, nes nėra ekonominių struktūrų, kurios juos remtų. Vailiušaitis many- mu, kuriant naują laikraštį pinigais gautu prisidėti išėivija, savo laiku įkūrus didžiulius fondus laisvai Lietuvai paremti.

(Nukelta į 4 psl.)

Anykščiuose Į Laisvę fondo studijų savaitės dalyvių būrelis. Iš kairės: dr. V. Majauskienė, dr. A. Damušis, J. Damušienė, dr. K. Ambrozaitis. Nuotr. Audronės Ambrozaitytės

Troškūnų (Aukštaitijos) ansamblis, linksmėnės Į Laisvę fondo studijų savaitės dalyvius Anykščiuose. Nuotr. K. Ambrozaitis

Scena iš spektaklio „Ričardas III“ — aktorius Vytautas Grigolis. Nuotr. Dimitrijus Matvejevo

Atspindžių spektaklis

Š. m. birželio 18 d. Lietuvos Nacionaliniame dramos teatre įvyko William Shakespeare tragedijos *Ričardas III* premjera. Spektaklio režisierius — Rimas Tuminas, scenografijos ideja Rimo Tumino, kompozitorius — Faustas Latenas (taip pat spektaklyje skamba Antano Kučinsko „Raudotojos“ giesmė ir Astoro Piazzola muzika), kostiumų dailininkė — Aleksandra Jacovskytė. Ričardą III vaidina Vytautas Grigolis. Taip pat vaidina Regimantas Adomaitis, Vytautas Tomkus, Eglė Mikulionytė, Rimantė Valiukaitė, Dalia Michelevičiūtė, Arūnas Sakalauskas, Vytautas Rumšas, Rimantas Bagdzevičius, Algimantas Zigmantavičius, Saulius Mykolaitis, Evaldas Jarašas, Rasa Rapalytė ir kiti.

William Shakespeare *Ričardą III* Lietuvos Nacionaliniame dramos teatre statyti pradėjo režisierius Jonas Jurašas. Pablogėjęs sveikatai, repeticijas nutraukė. Balandžio 22 d., po peržiūros, ši darba į savo rankas perėmė režisierius Rimas Tuminas. Darbas vyko, remiantis dailininko Adomo Jacovskio patarimais, kompozitoriaus Fausto Lateno muzikine re-

dakcija. Gyvas kūrinys — o toks yra teatro menas — niekada neturi pabaigos, jis nuolat atsinaujina. Kaitos taksas kiekvieną kartą yra vis kitoks.

„Didžiausias Shakespeare originalumas *Ričarde III* — ne tiek pats Ričardas, kiek stublinantis intymus šio herojaus — piktadario santykis su publika. Mes bejėgiškai pasitikime juo: Bakingamas yra mūsų pakaitalas, ir kai jis dingsta — bėga tremtin, pagaujamas ir nuzudomas — mus apima baime, kad kitas Ričardo įsakymas nebūtų nukreiptas į ką nors iš mūsų. Mes esame užsitarnavę galimą ešafotą, nes nepajėgiame atsispirti pasibaisėtinam Ričardo žavesiui, kuris visus mus paverčia makiaveliais. Ričardas atkakliai nori išpasakoti mums viską, bet tuo jis labiau siekia mus išprovokuoti, nei sugundyti. Jis mus pavertia ledi Anomis, grodamas giliu sadomazochistiniu jausmu, kuris visada sukyla žiurovuose, kai jie susirenka į krūvą. Mes tam čia ir esame, kad pasismaguotume kitų kančiomis“. Harold Bloom.

Paskutinysis Lietuvos Nacionalinio dramos teatro meno

vadovo, režisieriaus Rimo Tumino darbas — William Shakespeare *Ričardas III* — ryškus ankstesniųjų šio režisieriaus spektaklių — *Maskaradas*, *Karalius Edipas* — tęsinys. Rinkdamasis tragediją, režisierius iš pat pradžių atsako šio žanro, sprendimo išvaidas taškų ieškodamas bendroje teatro kalboje. Pastarųjų metų R. Tumino darbai kaip tik ir byloja apie jo siekį grįžti į pirmąjį teatro būdą. *Ričarde III* atsakytas net scenografo, ir šiuo požiūriu tai tarytum apnuogintas spektaklis. Žiūrovai šešių veidrodžių fone mato keletą kėdžių ir Ričardo baldą, kuris spektaklio metu transformuojasi į meilės guolį. Spektaklis sukurtas amžinojo judėjimo lauke, kada ir scena, lyg *Maskarade*, nelauktai „įčiuozia“ daugiareikšmė pakyla su žmonėmis. Jei ankstesniuose pastatymuose dominavo netikėti objektai — staiga praskriejantis ugnies meteoras, išnyrantis žuvis, gyvatė, skrendantis žmogus, judanti siena, tai *Ričarde III* netikėtumai vyksta su personažais, daugelyje scenų jie tiesiog tampa fantastinėmis būtybėmis: velniukai, laumėmis, įvairiomis judančiomis pamėklėmis. Jų yra labai daug, nors scenoje vienu metu veikia vos keli. Tik vienoje scenoje, lyg sulatintoje kino juostoje, juda karaliai... Vyksta nuolatinės personažų metamorfozės: jie, egzistuojantys tragiforoje estetikos aplinkoje, tarpusavyje komunikuoja per žiūrovą. Netgi Ričardas, būdamas pagrindiniu personažu, nesulaukia atviresnės partnerystės. Jis visom prasmėm pasmerktas vienatvei. Aplink jį ir dėl jo pinama įvykių grandinė nepažįstama V. Grigolio kuriamo Ričardo. Būdamas juokdarius ir pramuštgalviu, kerštautoju ir garbetroška, jis vis tiek negali būti žiauriu. Ir tai sušildo spektaklį. Ričardo problemos suskyla, tampa visų problemomis, todėl spektaklio metu aplinkiniai nelauktai tampa lygiaverčiais partneriais. Moteriškėji Anos, Elzbietos, Jorko hercogienės, Margaritos likimai šalia tokio, tarsi ir nedominuojancio, bet ryškaus Ričardo pasibaisėtinai tragiški. Matai ne atskirų moterų likimus, bet visos sekspyriškos Anglijos lemtį.

Režisierius Rimas Tuminas: „Nebūti personažu, neapti juo. Atspindėti jį! Artėti prie grotesko, jungiant jį su vaikyste. Atspindžių spektaklis! Spektaklis turi būti jaunat-

Populiariausias poetas

Ne iš vieno išėjimo lietuvių girdėjau, kad Jono Strielkūno poezija, jo eilėraščių žodžiai „šimtą kartų kerta žiedą pagriovį. / Šimtą antrą kartą keliamės gyvi“ net patiais tamsiausiais ir baimingiausiais mūsų tėvynės metais, kaip ir Bernardo Brazdionio posmai, palaikė tikėjimą jos gyvastinumu, neleido užgesti vilčiai prisikelti. Pasak literatūros tyrinėtojos Viktorijos Daujotytės, J. Strielkūno poezija turi motinos balsą, ir ji girdėjami pasijuntame tarsi saugesni.

Jo poezijoje nuskamba ir išėjimo tema. Neseniai J. Strielkūnas man pasakojo, kad kai anais, sovietiniais laikais Biržų rajono laikraščiu parašė Tėvynės besilgstančius lietuvius išveivius guodžiantį eilėraščių, kurį laiką buvo uždrausta spausdinti jo poeziją.

O jį vistiek skambėjo lyg varpas. J. Strielkūnas tapo bene populiariausiu dabarties poetu. Neseniai J. Strielkūnui pasveikines su šešiasdešimtmėčiu, prezidentas Valdas Adamkus jį priskyrė lietuvių literatūros klasikų gretoms. Rašytojų klube J. Strielkūno

Poetas Jonas Strielkūnas.

viškas, siek tiek įtulus, saikingai agresyvus, apgaunantis, bet žinant savo vertę, parsiuduodantis, bet švenciausio ir brangiausio neparduodantis, ir kartu truputį nai-

viskas, siek tiek įtulus, saikingai agresyvus, apgaunantis, bet žinant savo vertę, parsiuduodantis, bet švenciausio ir brangiausio neparduodantis, ir kartu truputį nai-

viskas, siek tiek įtulus, saikingai agresyvus, apgaunantis, bet žinant savo vertę, parsiuduodantis, bet švenciausio ir brangiausio neparduodantis, ir kartu truputį nai-

poeziją apibūdines literatūros kritikas Kęstutis Nastopka pasakė, kad po prastuoliškais jo poezijos rūbais slypi spindėjimas, skaudus mūsų istorijos išgyvenimas, kalbos pojūtis, ateinantis iš biržietiškos tarmės, kuria kalbėjo ir rašė Balyš Sruoga, Kazys Binkis, Paulius Širvyš. Pasak K. Nastopkos, J. Strielkūnas yra tradicinis poetas, pasodintas į ketureilio narvelį. Bet tais prastuoliškais rūbais apsirengęs jo eilėraščių gali atsikleisti tikros poezijos spindesį. Net verlibru, baltosiomis eilėmis, moderniai rašantis poetas Vytautas Bložė pripažįsta, kad J. Strielkūno eilėraščiai verti aukso prabos. Ir literatūros tyrinėtoja V. Daujotytė teigia, kad J. Strielkūnas yra natūralus, natūraliai pakilauš, liūdnas ar ironiško balso poetas. Jo lyrikoje pulsuoja ir eiliuotos ritminės kalbos natūralumas.

Pasak V. Daujotytės, J. Strielkūnas yra „gana dabartiškas — jo kūrybon išskverbta dabartis — nuo pokario iki šių dienų. Dabartis, kaip patirtis, einanti per žemdirbių (tėvų, prosenių) kultūrą ir per tolstancius nuo jos, tarsi pereinančius į rašto kultūrą. Žemė ir knyga, raštas Strielkūno kūryboje ženklina dvi vienodai svarbias substancijas, išgilinančias į laiką Strielkūno lyriko laikas yra egzistencinis, amžinas. Amžinas tas dvasios programa, kurią pažįstame kaip jos augintiniai ir kurią pažįstame vis dar tikėdami ateitimi“.

Draugo skaitytojams J. Strielkūnas parinko pluoštelį jo knygoje nespausdintų eilėraščių, tarp kurių yra ir parašytų visai neseniai, dar šiais metais.

Algimantas A. Naujokaitis

Shakespeare duoda begalinę laisvę toms traktuotoms, nors jis pats *Ričardą III* traktavo kaip vieną galimą blogį. Jam jokios užuojautos dramaturgas neįtaiga. Pats *Ričardas III* charakteris duoda dideles galimybes. Išgilinęs į šį charakterį, supranta, kad tai yra labai azartiškas žaidėjas, kuris ieško progų žaisti, viską stato ant kortos. Jis man panašus į žmogų, kuris sėdi kazino prie ruletės ir visas išprkaitavęs, drebančiomis rankom stato pastutinį pinigų, žetonus ant kažkokio skaičiaus ir tikisi, kad tas skaičius laimės. Ir jis laimi — o iki tam tikros ribos. Jis nori vis daugiau ir daugiau, jis nustebęs, kad jam laimė eina į rankas. Kol ruletė padaro savo: jis pralošia viską: ir savo sielą, ir savo kūną. Šis įspūdis ir šiandien manęs nepaliekia. Būtų įdomu išnaustruoti artistizmą. Ričardas — žaidėjas artistas. Jis režisuoja spektaklį — kiti yra atlikėjai. Ričardo žavesys ir artistizmas traukia visus. Kodėl juo iš karto neatsikrato? Jis turi beprotišką įtaigą. Kaip ją suvaldinti? O artistizmas labai žavus. Tą norėtumsi maksimaliai išnaudoti — jeigu tai pavyks. Shakespeare naudojosi pociomis įvairiausiomis priemonėmis — ir comedia dell'arte, ir misterija — visa tai galima puikiai išnaudoti. Nuo pat pirmo monologo jis vaidina prieš publiką. Jam, kaip aktoriumi, reikalinga publika, o ne kontempliacija ir savianalizė“.

Yra tokstanciai *Ričardo III* traktuotųjų. Galbūt ir neįmanoma nieko naujo pasakyti, atrasti ypatingą traktuotę, kuri nustebintų visą pasaulį. To niekad nebus ir apie tai nereikia gauti.

Daiva Šabasevičienė

JONAS STRIELKŪNAS

*Gražiausia, kai vaikšto numiręs poetas,
Kai jis nebeužima niekienu vietos,
O ir jam patiam niekas jau nebekliudo —
Nei šaukštas medaus, nei statinė deguto.*

*Nereikia jam premijų, tostų, medalių,
Bet reikia prie kapo liaunučių medelių,
Raibųjų gegučių pavasario diena,
Pulkelio žibučių pro juodą veleną.*

1998.IX.4

EINU NAMO

*Einu namo. Prie helio akys žiba.
Lyg ir vilkų. O gal pikty žmonių.
Einu. Prie vartų kažkokia sargyba.
Kiekvienas vamzdis pilnas šovinių.*

*Einu namo, nes nebėra jau laiko
Klajot po vietų ir ganyt kiaušes
Ne savo. Pareinu po viso laiko.
Greit kūną švelnūs juodvarniai sules.*

1999.I.2.

SMILTELĖS

*Lyg šviesa sutemon — jokio garso,
Kad pasaulyje buvo diena.
Kas neištarta, to neištars jau
Iškeliavusi saulė. Pernakt*

*Vien judėjimas žemės smiltelių —
Subyrėjusių kūnų, kurie
Lyg ir užbaigę savąjį helių,
Kai dvasia juos paliko. Taurė*

*Išgerta ligi dugno atrodo —
Laimės vynos ir skausmo tulžis.
Iš smiltelių vidurmakčio sodo
Koks gi žiedas pražys-nepražys?*

1998.XI.17

P.E.N. Kongresas Varšuvoje atsisveikina su 20-tuoju šimtmečiu

Iš Varšuvoje birželio 15-20 d. įvykusio 66-tojo Tarptautinio P.E.N. kongreso jau sugrįžto ir New Yorke bei Connecticut valstijoje gyvenantys jo dalyviai: Tomas Venclova, Julius Keleras, Egzilių P.E.N. centro nariai. Iš pokalbių su jais ir suvažiavimo literatūros susidėstė toksai kongreso ir margos rašytojų bendruomenės vaizdelis.

Venclova kongrese dalyvavo kaip garbės svečias, drauge su lenkų prozininku Kazimieru Brandys'u, filosofu Leszeku Kolakowski'u, čiuvąšų poetu Genadijumi Aigi ir kitais. Poezijos vakare jis skaitė savo eiles su Česlovu Milošu, Wislawa Szymborska, ir kitais žymiais autoriais. Taip vyresnioji karta vėl patvirtino lietuvių ir lenkų literatūros bičiulystę. Lieka klausimas: ar ją ištautos ir pratęs jaunesnioji?

P.E.N. suvažiavimai — proga pasauli supazindinti su lietuvių raštija, kultūra, užmegzti ryšius. Varšuvoje buvo laukta viso būrio rašytojų iš Lietuvos. Juk ten buvo galima nukakti ir automobiliukais, net arkliais. Teatyko viena autorė — Lietuvių P.E.N. centro pirmininkė Galina Bautytė-Cepinskienė. Viena priežastis buvo finansinė, lietuviams astronomiškas 400 dolerių registracijos mokestis. Bet tai ne viskas. Sugrįvus geležinei uždangai, lietuvių rašytojai veržte veržėsi keliauti ir bendrauti su užsieniu, šiandien šis aistra jau atslūgusi.

Pasak JAV sugrįžusių dalyvių, kongresas Varšuvoje, palyginant su pernykščiu ir užpernykščiu, buvo itin taikingas. Vidinė kova tarp P.E.N. valdžios ir ateities garbų, vadovybė perėmė naują komanda ir iš dalies — karta. Prie tos ramios atmosferos

prisidėjo ir tada Varšuva, kaip ir Lietuva, dūsinę karščiai. Jau vien to užteko sutramdyti šaldytų salių ir kambarių išleptųjų JAV ir Vakarų Europos delegatų aistras. Karščiausios grumtynės, paradoksaliai, vyko „Rašytojų už taiką“ komitete, kur taip ir nesustarė dėl serbų veiksmų Kosove pasmerkimo.

O gal Kongreso atmosfera paveikė ir dalyvių susimąstymas dėl rašytojų ir pačios literatūros ateities tūkstantmečių sąvartyje. Tai ypač aštri tema Vidurio-Rytų Europos rašytojams, kurie, laisvei sugrįžus, ima prarasti savo išskirtinį — tautos dainių, šauklių, vedlių — statusą.

Kongreso pagrindinė tema buvo: „Sudiev 20-tajam šimtmečiui“. Kalbėdamas apie tai, Tarptautinio P.E.N. pirmininkas, meksikietis Homero Aridjis, pasirinko ne postmodernistinio reliatyvizmo ar neomarxizmo, bet Lotynų Amerikos ir kitų kontinentų mitologijų žodyną. Jis citavo neseniai mirusį mitologijos ir lyginamosios literatūros tyrėją, rumuną Mirce Eliade, anot kurio, „modernus žmogus labai skirtingas nuo religinio žmogaus — Homo Religiosus — nes jis save laiko vieninteliu istorijos veiksmu... Jis nebus visiškai laisvas, kol jis neužmuš paskutiniojo tebegyvo dievo“.

Žmogus, — pareiškė P.E.N. pirmininkas, — išsivadavęs nuo mitologinių dievų, susikūręs ir save panašius dievybių panteoną, galiausiai su naikinę biologinius dievus ir pačią planetą.

Nuo ženklių ant popieriaus lapo iki planetos likimo: tokia buvo P.E.N. kongreso Varšuvoje pokalbių apimtis.

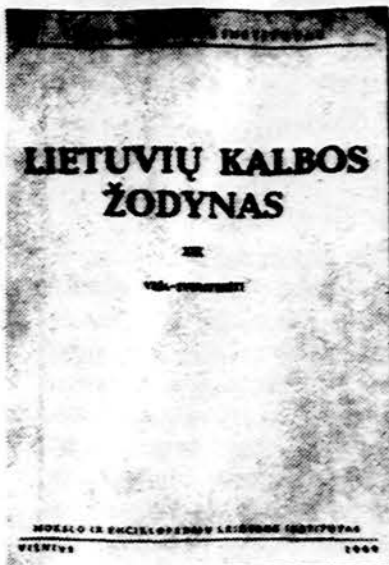
a.l.

Birželio 18 ir 19 dienomis Lietuvos Nacionaliniame dramos teatre — William Shakespeare tragedijos „Ričardas III“ premjera. Spektakli pastatė režisierius Rimas Tuminas. Jis yra pateikęs ir scenografijos ideją. Kostiumų dailininkė — Aleksandra Jacovskytė, kompozitorius — Faustas Latenas. Nuotr. Eltos

Leidiniai

Milžiniško darbo pabaiga — ne už kalnų

Laukėme, laukėme ir su-
laukėme! Tik ką atskrido iš
Vilniaus dar spaustuvės da-
žais kvepiąs didžiojo *Lietuvių
kalbos žodyno* (LKŽ) prieš-
paskutinis (19-tas) tomas!

Jau tuojau didžiausias netu-
vių kalbos turtas bus supiltas
į 20 saugiu aruodų - 20 dide-
lių žodynų tomų. Tai bus lie-
tuvių tautos didžiausių bran-
genybių išdas. Niekas niekad
jo neišgrobs, neišplės ir nesu-
naikins.

Atiū Dievui!
Jau ir pats paskutinis
(XX) LKŽ tomas yra redagu-
jamas. Juk jau likę tik Z
raidės žodžiai ir būtinai papil-
dymai. Tikėkimės, kad šio di-
džiųjų darbo pabaigtuvių vai-
nikas bus iškeltas dar šį
šimtmetį.

Mano nuomone, šias atei-
nancias pabaigtuves reikėtų
švesti valstybiniu mastu. Aš
silyčiau LKŽ pabaigtuvių
vainikui pastatyti gražų pam-
niklą didžiausiam Vilniaus
universiteto (Skargos) kieme.
Su gražiu Lietuvos žemėlapiu,
su 20 LKŽ (skulptūros)
tomų, su didžiųjų LKŽ rengė-
jų, redaktorių veidais ir visų
LKŽ darbuotojų sąrašu. Gali-
ma būtų čia įrašyti ir su di-
didžiųjų LKŽ žodžių rinkė-
jų, kurie surinko tūkstan-
čius lietuvių kalbos puošme-
nų.

Mums taip pat reikėtų labai
džiaugtis, kad šie lietuvių kal-
bos lobiai buvo surinkti pačiu
laiku. Tik prisiminkime: visi
šie mūsų kalbos turtai atsirado,
augo, vešėjo Lietuvos kaimo,
kaimų laukuose ir pie-
vose, senose uklininkų sodybo-
se. Juk ligi daugumą 1950
metų dar apie 70 proc. lietuvių
gyveno kaime, o tik apie 30
proc. gyveno miestuose ir
miesteliuose. O dabar jau yra
atvirkščiai: tik 30 proc. Lietu-
vos žmonių gyvena kaime, o
70 proc. — miestuose. Tokiu
būdu lietuvių kalba 21-me
šimtetyje, norint nenorint,
bus jau miesto kalba.

O dabar žvilgtelėkime į
stambų priešpaskutinį LKŽ
tomą. Jis turi XXII ir 1,120
puslapių. Apie 15,000 žodžių.
Nuo *veša* ligi *zuumerėti*. V
raidei paskirta p1 — 986 (986
p.), Z raidė turi tik 143 pusla-
pius (987-1,120).

Daug puslapių skiriama zo-
džiui *vienas*, net 26 (147-173),
nes jis yra labai dažnai varto-
jamas — ir kaip skaitvardis, ir
kaip įvardis, ir kaip būdvardis.
Daugiausia puslapių skirta
veiksmažodžiui *virsti*, net 27
(576-603), nemažai skiriama
veiksmažodžiams *vilti*: 23
(401-424) ir *vežti* 19(49-68).
Gerai įsiskaičius apie veiks-
mažodį *virsti*, galima pajusti
lietuvių kalbos turtingumą: su

12 veiksmažodžių priešdėliais,
virsti iš viso turi 115 reikšmių
O kiek gražių vaizdingų posa-
kių, idiomų: skaitai, skaitai ir
atsidžiaugti negali.

Atiū Dievui!
Kadangi ir paskutinis (20-
sis) LKŽ tomas turėtų netru-
kus pasirodyti, jau galima pas-
varstyti ir ateities problemas.
O jų bus. Aš čia suminėsiu tik
pačias svarbiausias.

A. Ką daryti su tais tomiais
(I-XIV), kurie buvo išleisti su
Maskvos prievarta iğrūstais
leninų, stalinų ir kitų „genijų“
cituojamais gramozdais? Tai
toks šlamštas, kurio ir su ži-
buriu nerasi normaliuose aka-
demiškuose kalbų žodynuose.
Tai sunkus klausimas, nes iš
naujo perredaguoti tiek tomų
būtų labai sunku, ilgas ir
brangus darbas. Iš kitos pusės
nesinorėtų tuose tomuose ma-
tyti anų „didžiųjų kalbininkų“
(Markso, Engelo, Lenino,
Stalino, Brežnevo...) citatų.
Gal tuos „perliukus“ pridėti
prie Grūto miške kuriamo šė-
tono balvonų parko „turtų“?

B. Ar jau ruoštis leisti ir
antrąją laidą — taip, kaip bu-
vo padaryta su geriausiu pa-
saulyje žodynu — OED (Ox-
ford English Dictionary)? Gal
šioje laidoje pridėti ir žodžių
kilmę (etimologiją), ir žodžio
istoriją?

C. Kaip bent svarbiausius
šio tautos lobyno turtus pask-
leisti kuo plačiau — patrauk-
liais, gražiais, naudingais lei-
diniais?

Pirmuosius du klausimus aš
palieku jaunajai Lietuvos kal-
bininkų kartai. Tačiau norė-
čiau pakalbėti apie trečią
klausimą: kaip padaryti LKŽ
surinktos kalbos turtais labiau
žinomais kuo platesniuose
sluokniuose?

Visų pirma reikėtų atskira
knyga išleisti visų 20-je LKŽ
tomų surinktų idiomų (specia-
lių posakių) žodyną. Taip,
kaip jie surinkti LKŽ tomuose.
O po to pridėti amulkią rody-
lę (indeksą), kad viską galima
būtų greitai susirasti.

Tai būtų labai naudinga
knyga mokytojams, ra-
šytojams, redaktoriams, laik-
raštininkams, radijui, TV ir
pan.

Toks lietuvių kalbos idiomų
žodynas būtų gražiausiu lie-
tuvių kalbos puošmenų rinki-
ny: mano apytikriai apskai-
čiavimu LKŽ yra apie 10,000
tokių vaizdingų posakių.

Klausimas tik toks: ar nerei-
kėtų pridėti ir vertimų į anglų
kalbą. Tai nelengvas darbas,
bet įmanomas, nes anglų kal-
ba idiomų žodynu yra keli.

Kitas svarbus darbas būtų
sudaryti didesnį, pilnesnį lie-
tuvių kalbos sinonimų zo-
dyną, panašų į garsųjį *Rogert's
Thesaurus*.

Taip pat į atskirą knygą ga-
lima būtų surinkti tuos puik-
nius priežodžius bei įdomias
patarles.

Ir šis 19-sis tomas puikiai
išleistas, gerai suredaguotas,
puikus!

Džiaugiamės šiuo priešpas-
kutiniu tomu. Sveikiname
LKŽ leidėjus, žodžių rinkėjus,
spaustuvės darbininkus, išne-
šusius tokio milžiniško darbo
naštą!

Lauksime XX tomo!
Lietuvių kalbos institutas. *Lietu-
vių kalbos žodynas*. XIX. VĖSA-
ZVUMTERĖTI. Moko ir Enciklo-
pedijų leidybos institutas. Vilnius,
1999. XXII ir 1,120 p.

BALYS RAUGAS

MANO TĖVYNEI

*Žiūrėjau į tėvynę savo
ir ašaras braukiau:
tiek melsvo liūdesio padangėje,
o taip žali laukai...*

*Ir aš, Tėvyne mano brangi,
Tau meilę pažadėjau,
kai supės melsvas liūdesys,
o žaluma žydėjo.*

Šiam dviposmiui muzikė Anelė Kaulinytė sukūrė melodiją, laimėdama
Hollywood Artists Record Co. konkurse antrąją premiją.

VILTIES DAINA

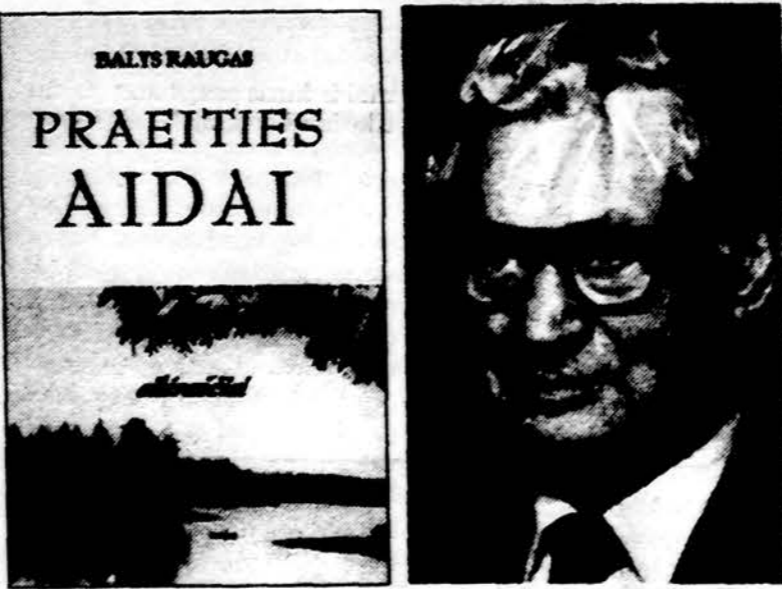
*Viltis kviečia pakilti į saulę,
Viltis laime apjuosia pasaulį,
Viltis šaukia kovot ir laimėti,
Viltis žada rytą žvaigždėtą!*

*Valandos sunkiausios iš visų valandų,
kai pavargęs keleivis nepasiekia namų...
O keleiviui paguodą tikrai vieną turiu:
Nepamesti vilties ir mažiau aimanų...*

*Tegu plakasi vėjai, tegu laužo medžius,
Tu, keleivi, per audrą tik pirmyn ir pirmyn!
Tegu vandenys liesis — kelias vėlios išdžius,
Ir po audrą baisių eis juk dienos skaidryn.*

*Tu, keleivi pavargęs, atsimink visados:
kas tikėjo — išgijo! Tebus Kryžius vadu!
Kai namuosna pareisi, į tėvynės sodus,
Atsivėpsi lengvai po sunkių valandų...*

Muziką sukūrė Anelė Kaulinytė. Philadelphia. „Vilties“ choras koncer-
tus pradėdavo ir baigdavo šia daina.

Balys Raugas.

VĖLUOJANTI KŪRYBA

Balys Raugas *Praeties ai-
dai*, eilėraščiai. Išleido Lietu-
vių karių veteranų sąj. „Ra-
movė“, JAV, 1999 m. Viršelio
dailininkė Banguolė Raugaitė.
Tiražas 300 egz. Kaina sutar-
tinė.

Tai lyrikų tautos bruožas:
nuo pat motulės užsopavimo
svajoti, dainuoti, gyventi —
dirbti, kurti ir tik prieš sau-
lėlydį gyvenimo vėl grįžti į
svajones, dainą... Todėl dainos
ir yra ryškiausia mūsų tautos
— liaudies dalis. Lietuviai
mėgstame ir senatvėje pasi-
guosti dailiu, skambiu, eiliuo-
tu žodžiu.

Gal užtat nemažai gve-
nimą beveik baigiančių poetų
leidinių. Ir tai džiugu. Kokie
esame, tokiais iliškame. Ir
kodėl nepasirodyti, kokiais
esame?

Štai turiu prieš akis dailią,
nedidelę knygėlę, kukliu, este-
tiškai patraukliu viršeliu
(vaizdelis primena tviškių
ėterus). Autorius „Pratamė —
je“ pasisako, kad jaunystėje
rašęs eilėraščius. Pirmasis jo

Vyr. red. Vytautas Vitkauskas.
Red. kolegija: Irena Ermanytė,
Gertruda Naktinienė, Jonas Pau-
lauskas, Ritutė Petronienė, Vytau-
tas Vitkauskas.

Antanas Klimas

MONOGRAFIJA APIE VIKTORĄ PETRAVIČIŲ

Ingrida Korsakaitė, *Vikto-
ras Petravičius*, Vilnius: R.
Paknio leidykla, 1998 m.

1998-uosius galima pava-
dinti Viktoro Petravičiaus
metais. Jie atnešė net du
šiam grafikui skirtus rimtus
leidinius. Tai V. Petravičiaus
ilustruotų pasakų *Gulbė ka-
raliaus pati*, *Marti iš jaujos
fotografuotinis* leidimas ir
dailininko kūrybos studija.
Abejose knygose įrašyta ne-
nuilstančios lietuvių grafikos
meno tyrinėtojos dr. Ingridos
Korsakaitės pavarde. Pirmuo-
ju atveju — dailėtyrininkė —
įžangnio straipsnio, antruoju
— viso veikalio autore. Taigi I.
Korsakaitės pastangomis V.
Petravičiaus palikimas galuti-
nai įsitvirtino kaip reikšmin-
gas Lietuvos dailės istorijos
dalis.

Tiesa, ir ankščiau V. Petra-
vičius nuo tėvynės nebuvo
atskirtas. Lietuvoje surengta
kelios jo personalinės para-
dos: 1938 ir 1939 m. Kaune,
1969, 1983, 1986, 1996 m. Vil-
niuje. Sovietmečiu jo vardas
buvo minimas moksliniuose
tyrinėjimuose (beje, vėlgį dau-
giausia I. Korsakaitės darbuose).
V. Petravičiumi žavėjosi
dailės mokyklų mokiniai ir
studentai. Jis darė įtaką
brandžių menininkų ieškoji-
mams. Daugelis jam jautė
vidinę giminybę, stiprią dva-
sinę trauką. Traukė moder-
nios ir tautiškos V. Petravi-
čiaus raizinių formos, audrin-
ga, gaivališka plastinė raiška.
Imponavo asmenybės laisvė,
natūralus, autentiškas meni-
nis buvimas, kurio ilgą laiką
truko Lietuvos kultūros žmo-
nėms.

Gyvybingu laisvumu V. Pe-
travičiaus kūryba išsiskyrė
tiek Lietuvos, tiek išeivijos
dailėje. Gilų įspūdį palieka
jau pirmieji savarankiški gra-
fiko žingsniai. *Gulbės kara-*

vynės labui — gyvenimo apy-
saka — 1997.

Ir šiais metais — atrinktu
36 eilėraščių knygele; iš jos
du eilėraščiai — *Mano tėvyne*
ir *Vilties daina* — muzikės
Anelės Kaulinytės paversti
dainomis.

Balys Raugas nekultivavo
poezijos visą gyvenimą, kaip
kiti poetai. Jis pareiškė žmo-
gus; veiklus — politikos
srityje dirbo, kas galėtų būti
naudingiau Lietuvai. Bet jis
ir svajotojas, poetas. Taip
pat, sąžiningas rašyto žmogus,
pašais kalbos gramyto, išsi-
ugdęs savo stilių, nuolat jį to-
bulinęs. Užtat lengva jo raš-
tus skaityti.

„Mes daug skausmų patyrėme
Ir daug vargų pakėlėme...
Bet Nemuno padangėje
Iškėlėme laisvės vėliavą...“
(„Savanoris pasakojo“)

B. Raugo eilėraščiai nėra
modernūs (kaip daugelio da-
bar), bet ir ne archaiški. Ei-
liuoja klasikiniais posmais
(ketureiliais), ritmas sklan-
dus — nešlubčiojantis ir daugelį
vienų išradingų rimai (įrašė-
siene, bangu-bangu, lukuos-
burkuos ir t.t.)

Eilėraščius malonu skaityti
ar deklamuoti. Labai pagau-
lus tie, kuriuose juntą autori-
niaus nuosirdumą, tikrą įsigy-
venimą: „Kario malda“, „Te-
vynėi“, „Geguzės meniu“,
„Vilties daina“. Yra gražių
posmelių apie gamtos grožį.
Tarp daugelio vyresnio am-
žiaus autorių leidinių Balio
Raugo poezijos knygele yra
viena patrauklesnių ir įsimin-
tinų.

liaus pačios (1937) ir *Martios
iš jaujos* (1938) iliustracijose
susipina vaikiškas nuosirdu-
mas, šurkšti pirmkyštė jėga
ir subtili dekoratyvumo pa-
jauta. Stebina ir raiziniai
Liūnės Janušytės romanui
Korektūros klaida (1938). Ši
pusiau autobiografinė, pusiau
sufantazuota, Paryžiuje besi-
mezganti, lietuviškai negris-
kos meilės istorija perteikia-
ma pabrėžtinai primityviais,
naiviais vaizdais, dvelkian-
čiais bohemišku šėliojimu, ly-
rišku humoru, kūniškų malon-
numų svajomis. Nenuostabu,
jog V. Petravičiaus kūryba iš-
šaukė kai kurių konservaty-
vių nusiteikusių nepriklausomy-
bės laikų inteligentų papiktinimą,
buvo jų viešai išjuokta bei
paniekinta. Prieštaringų verti-
nimų dailininkas sulaukdavo ir
vėliau, po An-
trojo pasaulinio karo kuomet
kūrė, nublokštas į tolimus
kraštus. Siautulinga vaizduo-
tė, lauzanti religines, mitolo-
ginės, istorines ikonografinės
tradicijas (įsimylejėlių figūros
pagraeta Nykryžiuotojo, apnuo-
ginta kunigaikštiska Mindaugo
ir Mortos pora), o taip pat
viską persmelkiantis atviras
juslingumas bei erotika netgi
išseiviu bendruomenėje ne vi-
suomet atrodė priimtina. Juo
labiau Lietuvoje tyrinėti tokį
neįprastą meną buvo sunku,
išleisti atskirą studiją — be-
veik neįmanoma. Reikėjo su-
laukti pertvarkos ir laisvėji-
mo metų, pakeitusių lietuvių
kultūros akiratį ir knygų lei-
dybos galimybes.

Mintis apie monografiją
pradėjo vystyti 1991 m., I.
Korsakaitėi nuvykus į JAV ir
apsilankius V. Petravičiaus
sodyboje Union Pier, Mich.
Kelionės metu dailėtyrininkė
susitiko su 1989 m. mirusio
grafiko dukra Izida Petravi-
čiute ir nuosirdžiu dailininko
palikimo gerbėju bei tyrinė-
toju Algimantu Keziu. A. Kezi-
ui pateikus vaizdines me-
džiagos, 1992 m. buvo pareng-
tas monografijos tekstas ir
ilustracijos. Knygą rengėsi
leisti „Vagos“ leidykla, tačiau
nesklandumai sujaukė pla-
nus. Viltis išspausdinti veika-
lą būtų žlugusi, jei ne naujų-
jų leidybų iniciatyva ir vil-
niečio verslininko Sauliaus
Karoso pagalba. Permaininga
knygos klotis virto į džiugią
pabaigą — prabangų, stam-
baus formato leidinį, išsiskir-
iantį gražia išvaizda ir gera
spauda.

Monografiją sudaro V. Pe-
travičiaus gyvenimo datų len-
telė, penki skyriai ir biblio-
grafijos sąrašas. Tekstas pa-
teiktas lygiagrečiai lietuvių ir
anglų kalba. Svarbi knygos
dalis — gausios ir kokybiškos
dailininko kurinių reproduk-
cijos, gana tiksliai perteikian-
čios originalo ypatumus —
subtilius kolorito derinius ir
tapybišką faktūrų žaismę.
Ypač įdomios dokumentinės
nuotraukos. Surinktos iš gi-

minių bei A. Kezio archyvu,
jos įamžina grafiką kasdieny-
bes ir šventes akimirka dirb-
tuvės, namų ir parodų salės
aplinkoje.

Įvadiname skyriuje, trump-
pai apžvelgusi V. Petravičiaus
gyvenimo ir kūrybos kelią, I.
Korsakaitė išipareigoja daili-
ninko meną nagrinėti pir-
miausia motyvų ir prasmes
požiūriu, remtis semantine
vaizdo analize. Užsibrėžto
principo autorė nuosekliai
laikosi. Atskiruose skyriuose
aptaria archetipinio moters ir
vyro įvaizdžio kaitą „Moters
ir vyro pasaulis“, religines
ikonografijos plėtote „Nu-
kryžiuotasis“, istorinių moty-
vų perkūrimą „Karalius ir
karaliene, mitologinių vaizd-
nių interpretaciją „Dievaikių
žemė“. Tačiau dailėtyrininkė
neapsiriboja vien intelektua-
line reikšmių rekonstrukcija.
Semantikos paieškas ji suly-
do su jautria stilistine ana-
lize. Ženkli ir simbolių aiš-
kinimuose šmėkštuoja V. Pe-
travičiaus biografijos frag-
mentai, dailininko pasisaky-
mų ir išsireiškimų intarpai.
Ko gero, tai pačios gražiausios
kngos vietos. Jos suteikia
tekstui spalvingumą, skleidžia
nuotaiką, leidžia pa-
justi keistą kūrėjo asmeny-
bės žavesį. Kartais netgi šiek
tik gaila, kad knygos autorė
tokia principinga, o tekstas —
toks vientisias, toks nuosek-
lus. „Išėjimų“ už meninio
vaizdo ribų, sodrių gyvenimo
akimirkų norėtųsi kiek dau-
giaum. Lygiai kaip dėmesio
ankstyvajam V. Petravičiaus
ieškojimui laikotarpiui, jo me-
ninę individualybę formavusi
aplinka. Gal būtų pra-
vertusi ir viena kita papildoma
tapybos ar skulptūros kū-
rinio reprodukcija, kuri pa-
dėtų tiksliai atspindėti įvai-
rybių dailininko intere-
sus. Tačiau I. Korsakaitė pa-
sirikto griežtą, precizišką
monografijos struktūrą ir
išseiviu bendruomenėje ne
suteikė ties grafika — gau-
siausia ir vertingiausia V. Pe-
travičiaus palikimo dalimi,
esmingai paveikusia Lietuvos
menininkų pažiūras.

Knygos pabaigoje tyrinėtoja
išvardija tiesioginę šio daili-
ninko įtaką patyrusius ar sa-
vo temperamentu bei meniniu
pasauleivaizdžiu jam artimus
kūrejus — grafikus, tapyto-
jus, poetus. Albina Makunai-
tė, Algimantas Švažas, Elvy-
ra Kairiūkštytė, Viktorija Da-
nilauskaitė, Kęstutis Vasi-
liūnas, Roberta Vaigelaitė,
Petras Repšys, Antanas Mar-
tinaitis, Algis Skackauskas,
Vygtantas Paukštė, Sigitas
Geda, Marcelijus Martinai-
tis... Tai ne pavieniai indivi-
dai. Tai moderniosios lietuvių
kultūros reikšny, išaugęs,
iškeruojęs iš gluminių tautos
dvasios klotų, įvairiomis sti-
listinėmis atmainomis paskl-
dęs dabarties mene.

Dr. Jolita Mulevičiūtė
Lietuvos Kultūros ir meno
instituto Dailės istorijos
skyriaus vadovė

Liepos 14 d. Maironio Lietuvių
literatūros muziejuje Kaune su-
rengtas vakaras, skirtas poetui
Alfonsei Nykai-Niliūniui, kurio
poezija buvo spausdinta ir *Lite-
ratūros laukuose*.

VIII Į LAISVĖ FONDO STUDIJŲ SAVAITĖ ANYKŠČIUOSE

Atkelta iš 1 psl.

Dienovidžio redaktorės Al-donos Žemaitytės manymu, pi-nigai ne viską lemia. „Kaž-koks fatališkas prakeikimas, kad anksčiau buvęs suban-krotintas laikraštis *Amžiaus*, sakė ji.

Pauliaus Subaciaus įsitiki-nimu, norint pradėti leisti naują laikraštį reikia mažiausiai 1 mln. dolerių. *Lietuvos žinios* iki šiol neduoda jokio pelno, tik nuostolius, ką jau kalbėti apie naują rimtą laik-raštį“, sakė Paulius Subaciaus. Anot jo, pinigų esama, tačiau jie neprotinai iššvaistomi. Kalbėtojas minėjo Švietimo ministerijos fondą vaikų lite-ratūrai leisti bei pinigų, skirtus nacionaliniam radijui ir televizijai. „Nacionalinėje tele-vizijoje neturėtų būti muilo operų ir ji neturėtų konkuruoti su kitomis televizijomis“, sakė Paulius Subaciaus.

Išėivė Jadvyga Damušienė

diskusijoje klausė, ar ta naujo-ji, kitokia spauda, jei tokia at-siras, turės skaitytojų visuo-menėje, kuriai reikia tik bul-varinio skaitalo?

Šiandien studijų savaitės Anykščiuose dalyvius pasvei-kino Seimo pirmininkas Vy-tautas Landsbergis. Jis sakė, jog iš viso nesama pluraliz-mo, yra tik tiesa ir netiesa bei pastangos užtrinti tiesą. „Pa-neigti tiesą yra netolerancijos esmė“, kalbėjo Seimo piri-mininkas. Anot jo, netolerancija žiniasklaidoje matoma paty-čių forma. Vytautas Landsber-gis sakė kai kada pagalvojęs, jog vyriausybę reikėtų sudary-ti iš žurnalistų, kurie visada viską žino. Lietuvos spaudą Vytautas Landsbergis vadino sensacine, kuri išsiugdė savo skaitytoją. Tačiau Seimo pi-rmininkas vis tik reikė vilti, kad per kokį dešimt metų Lie-tuva persirs tai, ką jis pava-dino „laikines žiniasklaidos“ laikotarpiu.

Valentinas Mitė

Po I Laisvės fondo Rezistencijos premijos įtaikimo Anykščiuose: premijos laimėtoja Nijolė Gaškaitė-Zemaitienė ir komisijos atstovas Juozas Tumelis. Nuotr. Kazio Ambrozaitis

Į Laisvės fondo rezistencijos premija

Į Laisvės fondas lietuviškai kultūrai ugdyti JAV gyvuoja nuo 1960 metų, leidžia svar-bias knygas, užsako reikiamas studijas, leidžia Į Laisvės žurnalą. 1991 m. įsteigė savo filialą Lietuvoje ir kartu su juo ruošia kasmetines studijų savaites. Jau 1994 metais Į Laisvės fondo Lietuvos filialas pradėjo skirti rezistencijos istorijos tyrimų metinę premiją. Lietuvos skrybiais taryba su-daro premijai skirti komisija, o premijos mecenatą suranda JAV Į Laisvės fondo taryba. Premijos dydis yra 1,000 dol., bet per paskutinius trejus me-tus premija pakelta iki 5,000 Lt.

Šių metų Į Laisvės fondo rezistencijos premijai skirti komisiją sudarė dr. Kęstutis Girmius, Juozas Tumelis ir

Dalia Kuodytė. Komisija Anykščiuose Į Laisvės fondo studijų savaitės metu — bir-zelio 25d. paskelbė nutarimą: ĮLF 1999-ųjų metų premiją už Lietuvos rezistencijos istorijos tyrimus skirti Nijolei Gaškaitė-Zemaitienei. Už jos monografiją *Zuvusiųjų prezi-dentas* (Vilnius: LGGRTC, 1998), pagrindinio publicisti-kos rinkinį *Partizanai apie pasaulį, politiką ir save* (Vil-nius: LGGRTC, 1999) ir kitus pastarųjų metų darbus.

Premijos laimėtojai praei-tyje: 1998 — Virginijus Gasi-liūnas, 1997 — Algis Kašėta, 1996 — Dalius Stancikas, 1995 — Dalia Kuodytė ir 1994 — Nijolė Gaškaitė, kuri šiemet laimėjo jau antrą pre-miją.

K. Ambrozaitis

Dėl Laikinosios Lietuvos vyriausybės

Į Laisvės fondo lietuviškai kultūrai ugdyti VIII studijų savaitės dalyvių

Kreipimasis

„Į Laisvės“ fondas lietuviškai kultūrai ugdyti š.m. birzelio 23-27 d. Anykščiuose surengė VIII studijų savaitę, kurios tema „Bendruomenė Lietu-voje: istorinė patirtis ir per-spektyvos“. Į ją atvyko daly-viai iš Lietuvos, Rusijos, JAV, Kanados, Pietų Amerikos. Studijų savaitės dalyviai, iš-klausę paskaitas ir prane-šimus, dalyvavę svarstybose ir diskusijose, vieningai nus-prendė kreiptis į aukščiausius Lietuvos Respublikos pa-reigūnus ir prašyti atitinka-mais teisiniais aktais įvertinti ir bendroje Lietuvos Respubli-kos teisės aktų sarangoje

įtvirtinti 1941 m. Birzelio su-kilimo atkurtą Lietuvos Nepriklausomybę ir Laikinąją Lietuvos vyriausybę, vadovau-jamą Juozo Ambrazevičiaus-Brazaitis.

Plačios koalicijos Laikinoji Lietuvos vyriausybė 1941 m. birzelio 23 d. paskelbė atku-rianti Lietuvos Nepriklausomybę, grąžino iki sovietų oku-pacijos veikusios Konstitucijos galiojimą, panaikino netei-sėtus okupacinės sovietų val-džios įstatymus, atstatė kraš-to administraciją, atkūrė švie-timo sistemą ir viešąją tvarką. Laikinoji Lietuvos vyriausybė įkūnijo istorinį tautos žygį: lie-tuvių tauta sukilo prieš savo pavergėją ir pasiekė tikslą — antrą kartą XX amžiuje at-kūrė Lietuvos nepriklausomy-bę.

1997 m. Į Laisvės fondo lietu-

Niuronų Arklio muziejaus klotimo teatro jaunimo grupė, šokusi Aukštaitijos tautinius šokius Į Laisvės fondo studijų savaitės metu. Nuotr. K. Ambrozaitis

GIMTINĖN SUGRĮŽO POVILAS REKLAITIS

Vilniaus dailės akademijos leidykla, išikūrusi prieš pen-ketą metų, išleido meno istori-ko, gyvenusio Vokietijoje (nuo 1951 m.) dr. Povilo Reklaičio knygą *Prarastosios Lietuvos pėdsakų beiškant* (490 psl.). Lietuvos Respublikos Kultu-ros ministerija paremė knygos išleidimą.

Knygai atrinkti 33 dr. P. Re-klaičio straipsniai iš Lietuvos dailės ir kultūros istorijos rašyti. Leidinys buvo ruoštas trejetą metų. Knygos sudary-tojas dailėtyrininkas V. Jan-kauskas važinėjo į Vokietiją, aptarė su autoriumi knygos struktūrą. Iš gausiai skelbtų mokslininko dr. P. Reklaičio publikacijų buvo sudaryta tik dailėtyros darbų bibliografija, apimanti 134 pozicijas. Ją randame knygos gale. Povilas Reklaitis nespėjo pamatyti knygos — mirė 1999 m. sausio 4 d., kai knygos lapai buvo įrišėjami spaustuveje.

P. Reklaitis savo kilme ir nusistatymu buvo miestietis, gimęs Kaune (1922. V. 20.) ir šiame mieste praleidęs vaikys-tę, paauglystės metus. Garsio-je lietuvių inteligentų šeimoje išaugo mokslininkas. Soviete-meio Lietuvos enciklopedijoje Reklaičių pavardės nėra, o Bostono Lietuvių enciklopedi-jai pristato 11 šios šeimos žmo-nių, nusipelnusių Lietuvos kultūrai: tai žymūs kariškiai, kunigai, gydytojai, teisininkai. Povilo tėvas — jūrų inžinie-rius, pramonininkas, visuo-menės veikėjas; motina — mo-kytoja; gerokai vyresnis brolis — inžinierius, mobilizuotas į vokiečių armiją, žuvo 1945 m. (tėvas mirė 1943 m.). Povilas gavo tvirtus intelektualinio auklėjimo pagrindus vokiečių jėzuitų įsteigtoje Kauno Tėvų Jėzuitų gimnazijoje. Čia išmo-ko europinių kalbų, susipaži-no su Europos literatūros ir meno klasikais. Mokslus tęsė Kauno, Vilniaus, Poznanės,

Bambergo, Tuebingeno uni-versitetuose. Studijavo filoso-fiją, psichologiją, meno istori-ją, bibliotekininkystę. Pasi-rinkęs meno istoriją, 1949 m. apgynė daktaro disertaciją, gavo filosofijos daktaro laips-nį. Specialybę rinktis lėmė liga — džiova, apgydyta ir vėl atsinaujinanti, ji persekiojo visą gyvenimą. Apsaugojo nuo karo tarnybos ir fronto, bet užkirto kelią į Ameriką, kitas šalis, daug kartų trukdė susi-rasti geresnį darbą, dažnai lėmė darbų tempą, vertybių sistemą.

1954 m. Baltų mokslų insti-tuto ir J. G. Herderio institu-to remiamas, rinko medžiagą apie Didžiosios Lietuvos Ku-nigaikštijos meno paminklus, parašė vokiečių kalba keletą mokslinių straipsnių, paruošė Rytų Vidurio Europos meno paminklų atlasui Lietuvos, Ukrainos ir Lenkijos medži-gą. Lietuvos, Europos meno istorijos temomis spausdino straipsnius vokiečių mokslo leidiniuose, o taip *Aiduose*, *Lithuanus*, *Kary* ir kt. Nuo V-tomo buvo Lietuvių enciklope-dijos bendradarbis. Atgavus Lietuvai nepriklausomybę dėl mokslinių straipsnių, paruošė negalėjo aplankyti — lankė darbas. 1991 m. religijos, fi-losofijos ir meno žurnalas *Lo-gos* (Nr. 2.3) perspausdino iš *Aidų* dr. P. Reklaičio studiją *Prie šv. Kazimiero ikonografi-jos*. Šią publikaciją randame ir knygoje, kartu su kitais šv. Kazimiero ikonografijos tyri-mais, kurie tvirtina, kad me-notyra, negildindama teologi-nio aspekto, negali analizuoti šventųjų garbei sukurtu me-no. „Nei kritiška istorija, nei teologija negali paneigti šven-tojo kulto ir tikėjimo juo, nei žmonių vaizduotėje įstrigusių faktų, kurie kaip tradicija perduodami iš kartos į kartą“ (p.154). Tarp žmonių gyvenęs šventasis ir po savo mirties

tais įtvirtins istorinį lietuvių tautos žygį.

Į Laisvės fondo lietuviškai kultūrai ugdyti studijų sa-vaitės Anykščiuose dalyvių vardu.

Kazys Ambrozaitis,
Fondo pirmininkas (Čikaga)
Jonas Kairevičius
Fondo filialo pirmininkas
(Kaunas)

Rezoliucija dėl komunistinės okupacijos veikėjų skulptūrų parko

Į Laisvės fondo lietuviškai kultūrai ugdyti VIII studijų savaitėje Anykščiuose, kurios tema „Bendruomenė Lietu-voje: istorinė patirtis ir per-spektyvos“ buvo diskutuota apie visuomenės reakciją su-kelusių projektą įkurti ko-munistinės okupacijos vadų skulptūrų parką Grūto miške.

Dauguma studijų savaitės da-lyvių pasisakė prieš šį suma-nymą bei jo vykdymą. 1999 m. birzelio 27 d. Anykščiai

Kazys Ambrozaitis,
Fondo pirmininkas (Čikaga)
Jonas Kairevičius
Fondo filialo pirmininkas
(Kaunas)

Radvilų šarvus Austrijoje, Ambraso pilėje ir kitur.

Lietuvos senosios architek-tūros detalių dr. P. Reklaitis rasdavo panegiriku iliustraci-jose, kartografiniuose leidiniuose. Seniausius lietuvių drabužių vaizdus aptiko senuose žemėlapiuose, miestų graviūrose. Radęs Lietuvos Gardino seną graviūrą, iš-raizytą 1568 m. Mathiasa Zu-endt pagal H. Adelhauserio piešinį su gotikine Vytauto pi-limi, graikų ir lotynų bažny-ciomis, P. Reklaitis nustatė, kaip greitai po Vakarų paski-ldo to miesto vaizdo sutrum-pintas variacijos. Kas fik savo architektūrą, kas ginkluotų raitelių tipus, o kas kopijavo kostiumines figūras, ryškina-mi drabužių siluetus, detales, ką rado 1570-1580 metais niurnbergiečio S. Heldto kopi-jose ir kiek vėliau veneciečio C. Vecellio Venecelio kostiu-mų knygoje (1598).

Didelės apimties straipsnį apie 1812 m. karo veiksmų vaizdus Lietuvoje Napoleono karo žygio dailininko Ch. W. von Faber du Faur piešiniuose P. Reklaitis paskelbė žur-nale *Karys* 1979-1980 m. Šiuolaikinį skaitytoją domina ne tik tie 17 piešinių, bet ir komentatoriaus majoro F. von Kausler pastabos, kurį stebi-no, kad lietuviams dėvėjo rūbus „ligi mažiausių savybių panašius į rūbus anų protė-vių, prieš beveik 1800 metų pavaizduotų ant Trajano kolo-nos“ (p.308).

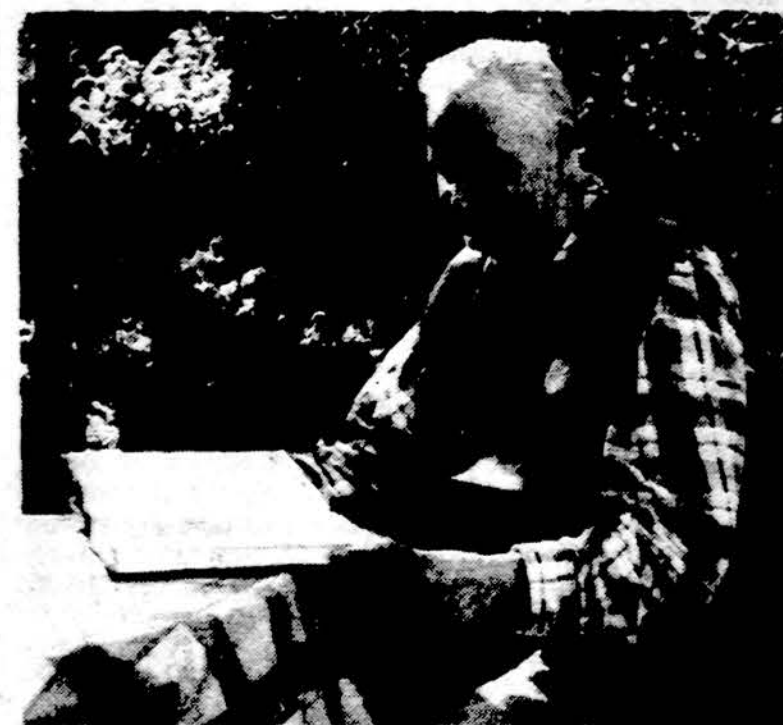
Straipsnius rašyti daugiau-sia skatino vidinis poreikis, pakurstytas surasto naujo do-kumento, katalogo, senos gra-viūros ar pan. Tai pirmas im-pulsas, intriga vertusi tiks-linti, ieškoti pirmąpradžią pėdsakų, o juos aptikus — smelktis tolyn, gilyn. P. Re-klaitis nepasiduoda vieno isto-rijos šaltinio — senos publi-kacijos, piešinio ar autoriteto įtaigai. Buvo tikrai jautrus žodžio tiesai, intuityviai jaus-

davo netikrumą, įvairiomis formomis besireiškiančią klai-dą, net atėjusią iš tolimų am-žių. Gan kategoriškai kritiš-kai vertino Teodorą Narbutą. Paprastai kategoriškumą dr. P. Reklaitis vengdavo. Jis dažniausiai analizuoja, ieško prie-zastingumo ir stengiasi palaikyti ryšį su skaitytoju — jį įt-rukia į vertinimo procesą, tarsi tik pateikdamas seman-tinius orientyrus. Kartais ana-lizė staiga nutrūksta — skai-tytojui palūta užbaigti mintį ar pratęsti stebėjimus.

Į šią knygą dėl didelės apim-ties nepateko vertingiausia Povilo Reklaičio studija, iš-leista 1962 m. Herderio insti-tuto Marburge. Tai Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės meno istorijos tyrimų apž-valga su gausia bibliografija. Knygon nepakliuvo recenzijos, pranešimai, korespondencijos. Čia paskelbtosios pora recenzi-ųjų žavi „reklaitiškumu“. Glausta, tikslu, informatyvu ir kartu itin aktyvus recenzen-to santykis su dailininko kūri-niais. A. Veščiono paveiksłai provokavo mąstyti, filosofuoti apie karmos ir žmogaus san-tykius, būg ir nebūtį. Kazkas skatino recenzentą jausti Ru-benso *Pasmerktųjų kritimo į pragarą* transformuotus at-garsius ar priešpriešas, o kažkurie kūriniai leido tiesti paraleles tarp pirmojo tūks-tantmetio Utrechto psalmyno iliustracijų, siūbavusių meni-niui karščiu, ir Veščiono eks-presyvaus, virtuoziško, ner-vingo piešinio, iracionalios spalvų skaidos. „Tada, artė-jant 1000 m. po Kr., žmonija apėmė estachologinis drebu-lys, o šiandien, artėjant 2000 m. po Kr., žmonija pergyvena panašią situaciją ir išreiškia ją analogišku būdu mene“, — taip rašė P. Reklaitis 1959 m., o atrodė, kad šiandien.

Savo darbas dr. P. Reklai-tis sugrįžo į gimtinę.

Janina Bielinienė

Dr. Povilas Reklaitis Veimare, savo namų kieme 1998 m. birzelio mėn. Nuotr. V. Jankauskas

Š.m. liepos 7 d. mirusio rašyt. Seimo nario Jono Avyžiaus laidotuvesė. Iš kairės: Seimo pirm. Vytautas Landsbergis, Seimo pirm. pavaduotojas Feliksas Palubinkas, Seimo švietimo, mokslo ir kultūros pirm. Žibartas Jackūnas, mons. Kazimieras Vasiliauskas ir kiti. Nuotr. Eitės